

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ НАВЧАННЯ В ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ 5-6 РОКІВ ЖИТТЯ В УМОВАХ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Катерина КУМИЦЬКА

Національного університету фізичного виховання і спорту України

Анотація. Розглядаються підходи до диференційованого навчання в фізичному вихованні. Подані відомості стосовно розробки та застосування індивідуальних психомоторних профілів дітей 5 – 6 років на заняттях з фізичного виховання для підвищення готовності до навчання в загальноосвітній школі. Відзначена наявність взаємозв'язку розумового розвитку і рівня розвитку моторної активності як чинника успішної підготовки дитини до навчання в школі.

Ключові слова: індивідуальний підхід, психомоторні профілі, психомоторна організація, готовність до школи, діти 5-6 років.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні тенденції розвитку дошкільної освіти передбачають орієнтацію на особистість дитини, створення сприятливих умов для формування у неї незалежної спрямованості, самосвідомості, позитивної самооцінки, самоповаги та шанобливого ставлення до тих, хто її оточує, конструктивних мотивів поведінки, нахилів, потреб характеру, пізнавальних, психічних процесів. З огляду на це особливого значення набуває проблема індивідуалізації освіти дітей дошкільного віку.

Доцільність здійснення індивідуального підходу розглядалася ще у працях педагогів-класиків. Про необхідність здійснення індивідуального підходу та особистісної орієнтації навчання в фізичному вихованні зазначається в працях [3; 6; 10]: П. Ф. Лесгафта (1951), В. Г. Ареф'єва (1980), Д. В. Хухлаєвої (1984), О. В. Давиденко (1986), І. В. Бочинського (1991), А. М. Лящука (1999), Е. С. Вільчковського (1991, 1997), Т. Ю. Круцевіч (2001), О. Д. Дубогай (2005).

Аналіз наявних програм із фізичного виховання дітей 5-6 років свідчить про недостатнє урахування індивідуального підходу при організації занять з фізичного виховання в умовах сучасного дошкільного навчального закладу. Незважаючи на велику кількість праць присвячених удосконаленню системи фізичного виховання (Л. Козіброда, 2005; В. Поліщук, 2008; О. Бондар, 2009 та ін.), а також доведений взаємозв'язок між індивідуальними психологічними особливостями дитини з якістю, швидкістю, точністю та рівнем оволодіння нею фізичними навичками, лише декілька авторів [4; 8] розглядають можливість диференціації навчання за критерієм розподілу дітей на підгрупи з урахуванням їх індивідуальних психомоторних профілів.

Індивідуальний підхід у процесі фізичного виховання дошкільників виражається у диференційованні навчальних завдань та шляхів їх викладання та виконання, норм фізичних навантажень та засобів їх регулювання, методів та прийомів дидактики відповідно до індивідуальних особливостей організму та психіки дитини.

З огляду на ці проблеми, що мають суттєвий вплив на підвищення ефективності й якості навчання дітей дошкільного віку, найголовніше місце посідає забезпечення психологічної та фізичної готовності дітей до школи, як необхідної передумови задовільного рівня навчання – одне з основних завдань дитячого дошкільного закладу.

Мета. Аналіз та узагальнення сучасної літератури з питань диференціації навчання з урахуванням індивідуальних психомоторних профілів дітей в умовах дошкільного навчального закладу.

Методи дослідження: теоретичний аналіз науково-методичної літератури, Інтернет-пошук інформації, контент-аналіз документальних матеріалів, опитування фахівців.

Результати досліджень. Проблема готовності дитини до шкільного навчання останнім часом стала предметом дискусій, адже школа, це лише „навчально-виховний заклад для навчання, освіти і виховання”, тобто місце, де навчання здійснюється у певних формах та за програмами, регламентованими суспільними потребами. Таким чином, готовність до школи є не тільки якимось певним набором психологічних, моторних, педагогічних, морфо функціональних та інших показників, це насамперед здатність навчатися в певних, чітко окреслених нормативними документами умовах. [3]

Рівень і якість виховного впливу на дитину в дошкільний період відіграє головну роль у її готовності до шкільного навчання. [3] Забезпечення психологічної та фізичної готовності дітей до школи як необхідної передумови задовільного рівня навчання – одне з основних завдань дитячого дошкільного закладу. [7] В науково-методичній літературі подані дослідження щодо взаємозв'язку психічного і фізичного розвитку в процесі онтогенезу. Поступове ускладнення структури й змісту рухової діяльності, керування моторикою набуває характеру розумової, інтелектуальної діяльності.

І. М. Сеченов довів, що в цілісній структурі розвитку та пізнавальної діяльності людини провідну роль відіграє руховий аналізатор. Він показав взаємозв'язок моторних функцій із вищими відділами центральної нервової системи. Таким чином, можна говорити про зворотній зв'язок – рухи людини впливають на її психічний розвиток, а відтак й на пізнавальну діяльність [9].

Н. А. Бернштейн позначив проблему можливості виявлення індивідуальних моторних профілів, тобто індивідуальних, конституціонально й функціонально обумовлених співвідношень між ступенями досконалості і здатності до розвитку окремих рівнів побудови рухів [1].

Щоб дошкільне навчання було ефективним, розвивальним, давало поштовх розквіту здібностей малюка, заохочувало до пізнання, його слід здійснювати мудро, у певній системі і послідовності, з урахуванням індивідуальних особливостей і рівня розвитку кожної дитини. Отже, для розробки системи особистісно-орієнтованого навчання необхідно виявити групу якостей, що найбільш впливають на ефективність та швидкість навчання. Такими, на думку, В. А. Толстова (1996), Т. О. Богущької (1997), М. В. Макаренко, Г. М. Чайченко (1999), Є. П. Ільїна (2003, 2004), є індивідуально-типологічні властивості нервової системи.

Індивідуальність – сукупність психічних властивостей, характерних рис і досвіду кожної особистості, що відрізняють її від інших індивідів. Існує два джерела походження індивідуальних відмінностей – природжені і набуті. Перші стабільніші і менше піддаються впливу. До них належать: задатки, типологічні особливості нервової системи (поєднання сили, рухливості, врівноваженості процесів гальмування і збудження), вроджені дефекти органів чуття і мовлення тощо. Вони не є визначними для психічного розвитку, проте накладають на нього свій відбиток. Друга група індивідуальних відмінностей наділена меншою стійкістю і більш піддатлива до змін (це зумовлено умовами життя і виховання дитини, її індивідуальним життєвим досвідом). До них належать: особливості пізнавальних процесів, характерологічні і моральні якості, емоційно-вольові властивості. Індивідуальна своєрідність психічних процесів – відчуття, пам'ять, мислення, уява, воля, почуття тощо – позначається на швидкості розуміння і глибині засвоєння дитиною нового, на вмінні самостійно використовувати отримані знання та навички. [5]

Н. Е. Коренкова, розглядаючи типологічні особливості психомоторної організації людини, виявила емпіричну факторну структуру психомоторики та 5 факторів, що її утворюють: 1) „збудливість-гальмівність”, що характеризує особливості балансу нервових процесів; 2) „швидкість реакції вибору”, що характеризує час вибору в складній сенсомоторній реакції; 3) „точність рухів”, що характеризує точність і тонкість графічних рухів; 4) „сенсомоторна координація”, що характеризує здатність до сенсомоторної координації при зміні рухового стереотипу; 5) „швидкість простої реакції”, що характеризує час простої моторної реакції в структурі складної реакції вибору. Перший чинник, що відображає баланс нервових процесів,

характеризує взаємозв'язок нейродинамічних особливостей психіки та рухової активності людини, інші чинники – характеризують рівні побудови рухів. [4]

Розглядаючи різне співвідношення цих чинників, Н. Е. Коренкова виділила емпіричні типи індивідуальних психомоторних профілів і т. п. „Профіль” автор розуміє як сукупність показників, що одночасно, взаємопов'язано й узгоджено характеризують психомоторику людини. Таких профілів зазначено 4: „швидкісний” (1 тип ІПП), „монотонний” (2 тип ІПП), „точнісний” (3 тип ІПП) та „імпульсивний” (4 тип ІПП). Однак така типологія була розроблена для юнаків та дівчат (15 – 17 років), які вже пройшли період статевого дозрівання, тобто дисгармонія та диспропорція в розвитку психомоторних функцій після закінчення цього періоду вирівнюється, й формується психомоторний профіль дорослої людини. Для уточнення можливості такого розподілу дітей дошкільного віку необхідно проводити детальні дослідження з цим контингентом.

Л. Роговик, враховуючи на багаторічний досвід досліджень, зазначає, що існує позитивний зв'язок між показниками моторної та розумової активності, проте тіснота цього зв'язку змінюється з віком. У 5 – 6 років показники рівнів моторної та розумової активності майже в усіх дітей збігаються. У 6 – 7 років та у 7 – 8 років ці показники залежать від чинника, що викликає активні дії, та є індивідуальним. Посилаючись на це, автор виділяє 3 типи психомоторної активності дитини. Їх визначено за такими критеріями: 1) здатність до підвищення м'язової чутливості на етапі сприйняття форми предмета; 2) індивідуальне структурування змісту розумового завдання на етапі розумового сприйняття; 3) виконання предметно-практичної діяльності відповідно до індивідуальної схеми психомоторної дії: мислення – уява – почуття (1 тип); почуття – мислення – уява (2 тип); уява – мислення – почуття (3 тип). Для першого типу таким чинником (як для розумових, так і для моторних дій) є словесна інструкція, тому він дістав назву – мовно-мисленевий. Другий тип – чуттєво-мисленевий, коли розумова діяльність виникає завдяки побудові емоційно-чуттєвої схеми через наслідування якісних ознак її структури та виконання рухів на основі порівняння з адекватними емоціями. Й останній, 3 тип – образно-мисленевий, при якому розумова діяльність виникає завдяки побудові образної схеми дій та образному порівнянню відчуттів із структурними елементами руху. [8]

Індивідуально-типологічні особливості дитини мають неабиякий вплив на темпи, способи та якість оволодіння будь-якою діяльністю.

Знання індивідуальних якостей кожної дитини, її психофізіологічних особливостей допоможе вихователю керувати процесом фізичного виховання з найбільшою ефективністю, викладати новий матеріал доступно та зрозуміло, не орієнтуючись на „більшість”, а виходячи з пізнавальних можливостей кожної дитини.

Висновок

Таким чином, можна відмітити, що дослідження вчених у сфері фізичного виховання старших дошкільників доводять тісний взаємозв'язок між пізнавальною та моторною діяльністю дитини і доцільність педагогічних дій, спрямованих на комплексний розвиток психічної та рухової сфери дітей 5 – 6 років в умовах дошкільного навчального закладу. Окрім того, низка авторів доводить необхідність індивідуального підходу до вирішення завдань фізичного виховання, який має на меті урахування особистісних відмінностей психіки кожної дитини, специфіку сприйняття та обробки інформації. Однак у наявній літературі практично відсутні наукові дослідження щодо розподілу дітей за індивідуальними психомоторними типами для диференціації навчання в фізичному вихованні.

На нашу думку, метод розподілу дітей на 3 типи психомоторної активності, який рекомендувала Л. Роговик (2004), необхідно впровадити в практику фізичного виховання дітей 5 – 6 річного віку з метою подальшого визначення засобів, методів, організаційних форм, які б дозволяли достатньо приділяти увагу кожній дитині, враховуючи її психомоторний профіль.

Такий стан питання в теорії та практиці фізичного виховання дітей 5-6 річного віку обумовлює проведення подальшого дослідження з цієї проблеми.

Список літератури

1. Берштейн Н. А. Биомеханика и физиология движений / под ред. В. П. Зинченко. – М., Воронеж: НПО МОДЭК, 1997. – 608 с.
2. Готовність дитини до школи : антологія / [упоряд. Богуславська Л., Гончаренко С., Кондратенко Л.]. — К. : Главник, 2004. – 112 с.
3. Дубогай О. Д. Інтеграція пізнавальної і рухової діяльності в системі навчання і виховання школярів : метод. посіб. для вчителів. початкової школи та фіз. культури, студентів, батьків / [О. Д. Дубогай, Б. П. Пангелов, Н. О. Фролова, М. І. Горбенко.]. – К. : Оріяни, 2001. – 152 с.
4. Коренкова Н. Е. Типологические особенности психомоторной организации человека / Н. Е. Коренкова // Ученые записки : вопросы экономики, социологии и права. – Таллинн : Русское академическое общество Эстонии, 2007. – № 10. – С. 19-24
5. Крутій К. Л. Особливості організації різних типів індивідуальних мовленнєвих занять з дітьми дошкільного віку [Електронний ресурс] / К. Л. Крутій, Л. В. Зданевич // Педагогічний дискурс. – 2007. – № 2. Режим доступу : http://www.nbuu.gov.ua/portal/soc_gum/peddysk/index.html
6. Круцевич Т. Ю. Методы исследования индивидуального здоровья детей и подростков в процессе физического воспитания. – К. : Олимп. литература, 1999. – 231 с.
7. Поштарева Т. В. Готовим к школе : [об опыте работы преподавателя Ставропольского дет. сада по подготовке дошкольников к учебе в школе. Физическое состояние] / Т. В. Поштарева // Физическая культура в школе. – 1999. — № 5. – С. 8-10.
8. Роговик Л. С. Психомоторика дитини. – К. : Главник, 2005. – 112 с.
9. Сеченов И. М. Элементы мысли / И. М. Сеченов // Избр. произведения: физиология и психология. – М., 1952. – Т. 1. – С. 272-427
10. Теория и методика физического воспитания : [учеб. для вузов физ. воспитания и спорта] / под. ред. Круцевич Т. Ю. – К. : Олимп. Література, 2003. – Ч. 1.

ДИФФЕРЕНЦИАЦИЯ ОБУЧЕНИЯ В ФИЗИЧЕСКОМ ВОСПИТАНИИ ДЕТЕЙ 5 -6 ЛЕТЕ В УСЛОВИЯХ ДОШКОЛЬНОГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ

Катерина КУМИЦЬКА

Национальный университет физического воспитания и спорта Украины

Аннотация. Рассматриваются подходы к дифференциальному обучению в физическом воспитании. Представлены данные относительно разработки и применения индивидуальных психомоторных профилей детей 5-6 лет на занятиях по физическому воспитанию для повышения готовности к обучению в общеобразовательной школе. Отмечено наличие взаимосвязи умственного развития и уровня развития двигательной активности, как фактора успешной подготовки ребенка к обучению в школе.

Ключевые слова: индивидуальный подход, психомоторные профили, психомоторная организация, готовность к школе, дети 5-6 лет.

**THE DIFFERENTIAL TEACHING
OF THE FIVE – SIX YEARS OLD CHILDREN
IN THE PHYSICAL EDUCATION SYSTEM
WITHIN THE PRE-ELEMENTARY COURSE**

Kateryna KUMYTSKA

National University of Physical Education and Sport

Annotation. This article analyses the differential teaching in physical education. There is information from scientific literature about development and application of individual psychomotor types of 5-6 years old children. Its application at the lessons of lesson of physical education in secondary school is appreciatcol. The relationship between mental condition and level of motor activity is noted, as a factor of successful preparation children to school.

Key words: individual approach, psychomotor obilities, psychomotor organization, school availability, 5-6 years old children.